

МОЖНОСТ ЗА НАДОМЕСТ НА ШТЕТА КОЈА ЈА ПРИЧИНИЛА МЕЧКА ПРЕКУ ПРИЗМА НА СУДСКАТА ПРЕСУДА

Проф. Д-р Станка Стјепановиќ
Редовен професор на Правниот факултет
Универзитет во Источно Сараево
stanka.stjepanovic@pravni.ues.rs.ba

Апстракт

Прописите за надомест на штетата начелно се однесуваат на сите, и на сторителите и на оштетените. Односот спрема правниот субјективитет на животните во последната декада на дваесетитот век и првите две декади на дваесети и првиот век потполно се променил. Животните до сега се третирали исклучително како предмети. Некои европски држави вовеле и во уставните норми заштита на животните како субјекти во правото, а не објекти, па може да се зборува за специфичен правен субјективитет на животните. Тоа го доведува во прашање и поставениот принцип кај општата одговорност за надоместот на штета, кога сопственикот на животните одговара за штетата која тоа ја прави на имотот на други лица, третирајќи ја за опасна работа. Во овој труд се изложува проблемот за докажување на настаната штета и можноста за нејзина наплата кога е во прашање штетата настаната со делување на законот за заштитени видови дивеч – мечката. Преку анализа на судските пресуди и споредувајќи ги судските решенија за надомест на штета во случај кога штетата ја предизвикала мечката во законодавството и судската пракса на Република Српска како и законските решенија во Романија авторката укажува на потреба за измена на судските решенија во поглед на докажување и надомест на штета која мечката ја нанесува на земјоделските посеви и возилата и останатите добра.

Клучни зборови: мечка, заштита, штета, надомест, одговорност, пресуда.

COMPENSATION OF DAMAGE CAUSED BY BEARS THROUGH THE PRISM OF COURT PRACTICE

Stanka Stjepanovic

Full Professor, Faculty of Law, University of East Sarajevo

E-mail: stanka.stjepanovic@pravni.ues.rs.ba

Abstract

Compensation regulations generally apply to everyone, both persons causing damage and damaged persons. The attitude towards the legal subjectivity of animals in the last decade of the twentieth century and the first two decades of the twentieth and the first century has completely changed. Animals have so far been treated exclusively as objects. Some European countries have introduced in the constitutional norms the protection of animals as subjects in law, and not objects, so we can talk about a specific legal subjectivity of animals. This also calls into question the principle of general liability for damages, when the owner of the animal is liable for the damage he does to the property of other persons, treating it as dangerous object. This paper exposes the problem of proving the damage and the possibility of its recovery when it comes to damage caused by bears as species that are protected by the law. By analyzing the court judgments and comparing the court decisions for damages in case the damage was caused by the bear in the legislation and case law of Republic Srpska as well as the legal solutions in Romania, the author points out the need to change the court decisions in terms of proof and compensation. to the detriment of the bear on agricultural land, and vehicles and other goods.

Key words: bear, protection, damage, compensation, liability, judgment

Вовед

Животните многу често во позитивните законодавства на европскиот културен круг во областа на граѓанско правната заштита достигнале многу висока мера на правен субјективитет, дури и со устав се штитат нивните права.¹ Во согласност со тој став многу често се случува и контрадикторност дека највисокиот акт на една држава, како што е уставот, скоро ги изедначува животните во поглед на заштитата на нивните права со луѓето, а законодавството на истите држави, кога е во прашање граѓанско правната одговорност за надомест на штета сепак нормираат како штетата да настанала од опасни

¹ Универзална декларација за правата на животните на меѓународниот сојуз за права на животните од 15 октомври 1978 година донесена во Париз под покровителство на UNESCO. Чл 1 Сите животни се раѓаат еднакви пред животот и имаат исти права на постоење. Чл. 2 Секое животно има право на почитување. Човекот како животински вид, не може на себе да си даде право за истребување на другите животни и да ги искористува повредувајќи го тоа право. Негова должност е да им го стави на располагање своето знаење. Секое животно има право на човечка заштита и нега.

предмети и дека за неа одговара сопственикот на предметите. На тој начин се изедначува животното со предметите. Многу граѓански кодификации како што е општопознатиот француски Code Civile ја променил поранешната одредба дека животните се предмети, во одредба дека не се ниту животни ниту предмети. Во овој труд нема посебно да се занимаваме со многу широката тема за правниот субјективитет на животните, туку само ќе укажеме на некои контрадикторности и проблеми кои се појавуваат во теоријата и праксата околу правниот субјективитет на животните кога се во прашање штетите настанати од дивите животни – мечката. Преку анализа на судските одлуки на Основниот суд во Бања Лука и воочување на тешкотии околу докажувањето дека штетата ја причинила мечката ќе укажеме на законските пропишани решенија во Законот за лов на Република Српска и Законот за заштита на природата на Република Српска кој би требало да се менува. Во овој случај овие закони се појавуваат како *lex specialis* во однос на Законот за облигациони односи. Општите одредби на Законот за облигационите односи за надомест на штета и понатаму се основа за пресудување на висината и видот на настаната штета. Ќе ја анализираме и спогодба склучена по повод штетата која мечката ја направила во пчеларникот при што може да се дојде до заклучок дека решавањето на проблемот за надомест на штета која овој вид на заштитен дивеч ја прави зависи од флексибилноста од еден од одговорните обврзници за надомест на таква штета.² Корисникот на ловиштето овде е важен чинител и иако нема поголем дел во обврската да ја надомести штетата на оштетениот тој фактички со својот став влијае на тоа дали ќе биде проблемот спогодбено решен или ќе стане предмет на парница пред судот.³ Самата постапка која им се налага на сопствениците на земјиштето или корисниците на земјиштето на кои се наоѓа ловиштето или кои се наоѓаат во близина на ловиштето да преземаат мерки за спречување на штетата од дивечот и на дивечот е отежнато за нив како потенцијално оштетени. Може да се каже

² Според член 58 став 3 исклучителната штета која ја прави мечката ја плаќа Републиката од буџетот во висина од 45%, општината во висина од 25% и корисникот на ловиштето во висина од 30% од проценетата штета.

³ Според спогодбата и изјавата на претседателот на ЛД „Јахорина – Пале“ ова ловечко друштво својата обврска за надомест на штета ја исполнувало на основа на спогодба, но никогаш не се исклучувал судот за решение за спорот во надоместувањето на штета која ја причинила мечка. Според спогодбата за надоместување на штета врз основа на прописот на Законот за лов од 13. 05. 2013 година кој на Палама го склучиле поднесувачот на пријавата за настаната штета Б. М. и обврзниците за надоместување на штета за Република Српска Републичкото јавно правобранителство, седиштето на заменикот во Палама, за општина Пале началник на општината Б. Ј. и за ловечкото здружение „Јахорина – Пале“ претседател Њ. П. утврдено е дека на подносителот на пријавата Б.М. мечка му уништила една кошница пчели и дека вкупната штета е 300 КМ. Обврзниците за надомест на штета се обврзуваат на подносителот на пријавата, согласно членот 58 став 3 од Законот за лов („Службени гласник РС“ број 60/09 и 50/13) штетата да ја исплатата и тоа буџетот на Република Српска во износ од 135КМ, општина Пале 75КМ и ловечкото здружение „Јахорина – Пале“ 90КМ. Рокот за исплата е одреден од 90 дена.

дека тие веќе биле оштетени со самиот факт дека земјиштето им се наоѓа близу ловиште. Тука се покажува еден вид нерамноправност кога е во прашање заштита на сопственоста како највисоко апсолутно право. Сега е ова ограничување како во однос на преземањето мерки кога се во прашање оградувањето на земјиштето или заштитата на садниците на кои не се обврзани другите сопственици на исто такви земјишта кои не се во подрачјето во чија близина се наоѓа некое ловиште кое честопати е создадено откако сопственикот го купил истото незнаејќи дека во соседството ќе има идно ловиште. Многу кратките рокови за пријава за причинетата штета можат да доведат до неправично решение за оштетениот што произлегува од анализата на одлуката на Основниот суд во Бања Лука со која е одбиено тужбеното барање на оштетениот. Административните тешкотии во докажувањето и процедурата укажуваат на одредена предноста која се дава на оној кој би требало да биде одговорен за штетата, а во однос на оштетениот. Во Законот за лов не е посебно регулирано прашањето за судирот на автомобили и мечките како заштитен дивеч со што се комплицира решавањето на овој вид на надомест на штета. Најновите измени на Законот за лов и заштита на ловниот фонд на Република Романија се регулирани и за овој вид на штета па во трудот се анализираат и одредбите на тој закон и се даваат насоки за регулирање и на овој вид на штети настанати со делување на посебен закон за заштита на дивечот – мечката.⁴

Мечката како посебен вид со закон заштитен дивеч

Спрема мечките како посебен вид дивеч кој на нашите простори бил загрозен вид и во исчезнување нашата општествена заедница почнала да се однесува со голема законска грижа и внимание. Со Законот за лов на Република Српска посебно е апострофиран овој вид на дивеч и Република Српска се обврзала таа да ја плати штетата од буџетот во висина од 45% ако штетата ја причини мечка. Со Законот за заштита на природата на Република Српска пропишани се мерки кои владата е должна да ги донесе за заштита на овие видови диви животни.⁵ Поради ненаселеноста на крајниот источен дел на

⁴ Закон за лов и заштита на ловниот фонд на Република Романија од 09 ноември 2006, измени јануари 2020. <https://lege5.ro/Gratuit/geydamjsgq/art-38-exercitarea-vanatorii-lege-407-2006?dp=gmydeobsgayto> 22.06.2020.

⁵ Закон о заштити природе Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ 20/14)

Члан 68. (1) Владата донесува уредба со која се утврдуваат дивите видови, строго заштитени диви видови или заштитени диви видови на предлог на Министерството, а по претходно набавено мислење од Заводот и Министерството надлежно за земјоделство, шумарство и водостопанство. (2) Предлогот на Заводот од став 1 на овој член се заснова на проценката на загрозеност на одредените видови, со прописи со кои се утврдува Црвена листа и црвена книга на заштитени видови флора и фауна на Република Српска, со меѓународни црвени листи или црвени книги, со обврски на потврдени меѓународни договори и со друга стручна документација. (3) За видовите од став 1 на овој член се грижат имателите на тие видови, управувачите на заштитените подрачја, јавните претпријатија за стопанисување со шумите, корисниците на ловиштата и рибарските

Република Српска забележано е дека населбите во кои живее по некој постар жител се спуштаат од планината мечки кои претставуваат сериозна опасност не само за насадите туку и за луѓето, па се случува луѓето да бидат доведени во ситуација да постапуваат во нужна одбрана и крајна нужда, затоа што мечките се спуштаат до куќите. Загаденоста на природната средина и живеалиштата на кои вообичаено живееле мечките влијаеле и на овој животински вид па така што губи некои од своите вообичаени ознаки. Во време кога мечката треба да биде во зимски сон се знае дека може да се случи да се сретне на патот или во нечие трло со добиток. Нашиот законодавец се определил да наложи строги мерки на сите корисници на земјишта кои се наоѓаат во близина на ловишта. Како што мечката со ловостојот е постојано заштитен дивеч тоа би значело дека сите корисници на земјиште или сопственици на стока и пчеларници имаат обврска да ги вршат работите на своето земјиште со кое би спречиле настанување на штета од мечка. Тоа не може да се очекува, поаѓајќи од правниот стандард на вистинскиот домаќин водејќи сметка за имотната состојба и луѓето кои го населуваат тоа подрачје, како и нивната старосна возраст. Не можат да знаат кога и откаде ќе се појави мечка која изела некоја генетски модифицирана храна и поради тоа почнала да напаѓа луѓе и животни и покрај тоа што не е гладна. Мечката најчесто прави штета на билните култури, пчеларниците, овошните насади, но и на дивите и домашните животни, а посебно омилена

подрачја кои се должни да планираат и споведуваат мерки и активности на управување со популациите на строго заштитени диви видови во рамките на програмата и планот на управување, во согласност со овие и посебни закони. (4) Со подзаконскиот акт од ставот 1 на овој член се утврдуваат мерки за заштита за строго заштитени и заштитени диви видови билки, животни и печурки, како и мерки за заштита на нивните живеалишта. Владата на Република Српска донела Уредба за Црвена листа на заштитените видови флора и фауна на Република Српска („Службени гласник РС“ бр. 124/12). Црвената листа претставува збир од загрозувани видови флора и фауна во Република Српска, а се состои од следниве седум црвени листи по таксономски групи: листа на васкуларна флора, листа на птици, листа на риби, листа на цицачи, листа на водоземци, листа на влекачи и листа на потцарства на метазои. Секоја листа содржи податоци: научно име (латински назив), синоним кој е во употреба, назив на видот на српски јазик и фамилија. Црвената книга содржи детални податоци за основните карактеристики за видот, за степенот на нејзината загрозуваност, факторите на загрозување, како и предлог мерки за заштита на самиот вид. Изработката на Црвените книги е процес со која, по потреба, се ревидираат категориите на загрозуваност од Црвените листи, во согласност со новите податоци. Според податоците за загрозуваните видови, Црвените книги содржат и текстуален дел со опис на видот, неговата распространетост и еколошките карактеристики потоа со листа на примероци за загрозуваноста и предложените мерки на зачувување. Се наведува и постојаната законска заштита за секој вид, со пропратна фотографија и карта на распространетост. Црвените книги служат за препознавање на загрозуваните видови, одредување на степенот и причината на загрозуваност и одредување мерки за нивно зачувување. Врз основа на податоците од Црвените книги, за дивите видови и подвидови кои се издвоени како загрозувани или ретки, се одредува заштита, во согласност со одредбите од Законот за заштита на природата. Видовите можат да се заштитат како строго заштитени видови и заштитени видови. На црвената листа под број 54 се наоѓаат Ursidae (мечки) Ursus arctos темна мечка http://www.nasljedje.org/sr_RS/priodno-nasljedje/biodiverzitet/202 23.06.2020.

дестинација и се пчеларниците. Во судската пракса може да се најдат пресуди кои решавале некои од таквите случаи за надомест на штета која ја направила мечка. Во дневните весници може да се најде по некоја статија како е видена мечка која направила штета. Во теоријата и праксата до сега не е посветено доволно внимание за надомест на штета која мечката ја направила на дивите животни, па дури и ако е во прашање друг, посебно со закон заштитен див вид, со оглед дека е можно мечката да прејде од едно ловно подрачје во друго и таму да уништи друго животно. Тука се поставува прашањето за штетата затоа што за мечките во висината на надомест на штета има Република Српска 45% учество, а корисникот на ловиштето 30%. Тоа би можело да значи дека во пракса корисникот на ловиштето многу тешко ќе се носи со тежината за докажувања од каде дошла кафеавата мечка, од чие ловно подрачје. Мечките почнале да се спуштат и до патиштата па автомобилската несреќа при судир со овакво големо животно ретко може да заврши без голема штета по здравјето на возачот и материјална штета на автомобилот. Ако се заврши со поблаг „допир“ со мечката тогаш сопственикот на автомобилот тешко докажува дека до таква средба дошло. Токму преку анализа на пресудата на Основниот суд во бања Лука ќе укажеме на сите тешкотии кои ги изложува тужителот за да ја докаже штетата и на крај неможноста да ја оствари. За разлика од Република Српска во Романија во некои градови мечките станале редовни посетители на самиот град, што преставува можност за новинарски и видео статии кои прикажуваат дека тие превртуваат контејнери, но и дека се наоѓаат на вратите од домовите. Така според дописникот на радио Муреш Кристина Бурбеску која водела разговор со шефот на комисијата за проценка на штета Богдан Лапушан, просто настанала плима од големи проблеми поради штетата која ја предизвикуваат мечките. Дури 400 забележани случаи во Муреш кои ги решавала комисијата на чие чело бил, а од нив 75% се исклучиво штети нанесени од мечки, а имало штети и на посеви, на овоштарници, на и на куќи, дури се наоѓале и на улици близу училишта, потоа на самите повредени лица. Повеќето од тие случаи се решени пред комисија, но некои покренувале и тужби пред судот.⁶ Исто така во 2016 година мечките нападнале седум луѓе и им нанеле телесни повреди во подрачјето Харгита каде на домашните животни и на земјоделските земјишта, барајќи храна, сториле 124 штети од вкупно пријавените 176 штети, а останатите штети ги сториле волците. Инаку на подрачјето на Харгита се наоѓаат околу 1400 кафеави мечки.⁷ Туристичка атракција е кога на патот, возејќи преку поткарпасти градови, возачите ќе здогледаат

⁶ 400 de sesizări pentru pagube produse anul acesta în Mureș de animale sălbatice
Publicat in 15 oct 2019 ora 12:30 pm de mirela rotar <http://www.radiomures.ro/stiri/400-de-sesizari-pentru-pagube-produse-anul-acesta-in-mures-de-animale-salbatice.html> 22.06.2020.

⁷ Undă verde pentru vânatoarea de urși. Oficialii de la Mediu vor să it-cota-de-interven--ie-de-175-de-exemplare_819542.html#view 22.06.2020.

мечка која се шета по патот. Но како што се гледа од извештајот за десетина уништени хектари во земјоделските домаќинства и тешки телесни повреди кои завршуваат честопати и со смрт на нападнатото лице тоа се само привидно интересни призори кои завршуваат со тешки штети. Воедно се поставува прашањето како да се најде мерка да се заштитат животните, а истовремено со таа заштита да не се загрозат основните човекови права?

Судир на автомобил и мечка

Тешкотиите во докажувањето на настанувањето на штетата токму во судир со автомобил и мечка при кој животното не е повредено може да се анализира од пресудата на Основниот суд во Бања Лука.⁸ Во наведениот спор тужителот ја тужел Република Српска и градот Бања Лука и ловечкото друштво “Змијање” барајќи да му се надомести штета која ја претрпел неговиот автомобил. Штетниот настан се случил на 16. 05.2011 година, а тој тужбата ја поднел 24.08.2012 година. Законската затезна камата ја барал од денот на настанувањето на штетниот настан. Опишувајќи ја случката тој навел дека околку 23 часот, додека го возел своето моторно патничко возило во кое освен него била и неговата мајка на совозачкото седиште, пред возилото излегла мечка и удрила во предната десна страна на неговото возило, причинувајќи му така материјална штета во вкупен износ од 1246,25 КМ и бара тој износ да му се надомести и тоа од првотужениот износ од 560,81 КМ (45%), и од второтужениот износ од 311,56КМ (25%) и од третотужениот износ од 373,87 КМ (30%), се со законска камата сметајќи од 16.05.2011 година па до исплатата, како и да му се надоместат трошоците за парничната постапка. Првотужениот и второтужениот во одговорот на тужбата го истакнуваат приговорот за недостатокот на пасивна легитимација, наведувајќи дека тужбеното барање е во целост неосновано, дека тужителот пропуштил во рок од три дена од настанувањето на штетата да се обрати до надлежниот општинскиот орган со пријава на штета, поради формирање на комисија за утврдување на нејзината причина и обем, па врз основа на фактот и доказите изнесени во тужбата не можат да се утврдат околностите под кои настанала штетата, како и конкретните оштетувања и евентуалниот придонес на тужителот за настанувањето на штетата. Третотужениот во одговорот на тужбата во целост го оспорува тужбеното барање, наведувајќи дека истиот е недозволен затоа што тужителот не пријавил штета на надлежниот општинскиот орган во рок од три дена од нејзиното настанување, па така го изгубил правото на судска заштита. Во доказната постапка судот навистина ги поминал сите докази на кои укажувал тужителот. Колку може да се примени изреката дека непознавањето на правото им штети на сите членови

⁸ Пресуда Основног суда у Бања Луци број: 71 0 Мал 149179 12 Мал од 25. 10. 2017.

на една општествена заедница? Зошто е оставен толку краток период да се пријави штетата на надлежната општинска комисија која настанала од дивеч, значи во овој случај од мечка? По нашето мислење не може да се очекува дека сите жители на една држава ги познаваат своите права и административни постапки за надомест на штета која ја прави дивечот. Одредбата од членот 59 од Законот за лов на Република Србија пропишува пријавата да се поднесе веднаш на надлежниот општински орган, а најкасно во рок од три дена откако настанала штетата. Исто така пропишана е обврска на општинскиот орган веднаш или во рок од 3 дена да се формира комисија за утврдување на причините за штета и проценка на вредноста на штетата. Анализирајќи го став 3 од истиот член кога е во прашање составот на комисијата се гледа дека законодавецот наведувајќи го стручното лице за проценка дека тоа е земјоделско или ветеринарно стручно лице ја имал предвид штетата која настанала на насадите или на животните. Тоа би можело понатаму да се толкува дека во овој случај, кога е во прашање штета на автомобилот, или кога се во прашање повреди или дури и смрт на лицата, не би можело да дојде предвид широко толкување на одредбата на членот 59 од Законот за лов на Република Српска, туку врз него би можеле да се применуваат само исклучителни одредби од Законот за облигациони односи за настанатата штета, а со самото тоа и за застареноста на правото за надомест на штетата. Образложувајќи ја својата тужба тужителот навел дека тој веднаш другиот ден по настанувањето на сообраќајната незгода околу 10 часот се обратил во полициската станица и дека раскажал што му се случило и дека полициските службеници тоа го констатирале во својата службена забелешка и утврдиле како дошло до оштетување на возилото, меѓутоа потеклото на тие оштетувања не можело да се констатира. До ловечкото здружение „З“ тужителот се обратил во јули 2011 година. Ловочуварот воочил траги од влакна на мечката на оградата и траги од лежење на мечката во потокот и тврдел дека мечката претходната ноќ била на тоа место, но дали дошло до контакт со возилото не можело да се утврди. Како што се гледа мечката не била повредена, а ниту можело да се очекува дека таа престојува на патот долго време. Се поставува прашањето зошто судот не и верувал на мајката совозач на тужителот како очевидец на настанот која изјавила дека таа била онаа која инсистирала синот веднаш да ја вози дома затоа што доживеала голем стрес и дека поради тоа синот дури утрото ја известил полицијата за настаната штета од настанот. Првостепениот суд ги анализирал исказите и на тужителот и на неговата мајка и исказот на вештакот кој тврдел дека оштетувањата на возилото настанале по ударот во возилото, а дека нема траги на друго возило како што се надолжни гребаници, остатоци од боја, заклучил дека не може со сигурност да се утврди дека штетата настанала токму онака како што штетниот настан го опишал тужителот и неговата мајка. Судот не се изјаснил во поглед на рокот кој тужителот го имал да ја пријави штетата според сегашниот Закон за лов на

Република Српска, што би можело да се заклучи дека ова прашање не е разгледано како претходно прашање или молкум сметал дека тоа е рокот за барање во управната постапка, а на заштита на судот не би можело да се применува. Судот сепак решавал за меритум и токму сметајќи дека нема доволно докази за усвојување на тужбеното барање истото го одбил. Окружниот суд во Бања Лука со својата одлука 71 0 Мал 149179 18 Гж, од ден 26.04.2018 година, ја потврдил првостепената пресуда и поаѓајќи од одредбите на Законот за парнична постапка дека парничните ставки се должни да ги докажат своите барања.⁹ Неоспорно е дека за тужителот настанала двострана штета. Водењето на долготрајни парници морало да има трошоци затоа што бил застапен по адвокат, а со првостепената пресуда е задолжително да ги надомести и трошоците на првотужениот и второтужениот кои изнесувале 1000 КМ. Анализирајќи ги спроведените докази пред првостепениот суд би можело да се изведе поинаков заклучок за настаната штета и нејзините причини, отколку тоа што го направил првостепениот и второстепениот суд. Ако го приспособиме случајот кој му се случил на тужителот на околностите на просечниот човек, тогаш би можело да се заклучи дека незгодата од која произлегла штетата за тужителот можела да се случи вака како што ја опишал тужителот и неговата мајка. Би требало да се испита зошто и со кој повод тужителот се движел во ноќните часови по наведениот пат. Дали брзината на движење била прилагодена и дали тој можел да очекува дека ќе се сретне со мечка? Дали просечниот човек може да оцени што му е приоритет во случај кога до контакт дошло со таков вид на животно како што е мечката. Постапувањето според Законот за лов на Република Српска за заштита на своите права, или реагирање како син чија мајка е здравствено загромена и бара да се врати дома? Логично е просечниот човек да реагира како што опишал тужителот во таа ситуација. Тоа што не заминал веднаш на утврдување на трагите е логично. Колкав степен да храброст би требало да се востанови кај него дека во такви услови запалил ноќна лампа и гледал каде заминал оној што го удрил, т.е. мечката. Тој утврил како и неговата мајка, дека настанот се случил така. Тужените кои не се очевидци на настанот, требале да понудат докази дека настанот се случил на поинаков начин. Тие со ништо не го потврдиле тоа тврдење дека на настанот се случил на поинаков начин. Дали тоа било прилагодено движење на условите на патот може да биде предмет на кривична постапка која не е водена, а тужениот би требало тоа во парница за надомест на штета да го докаже. Второстепениот суд констатирал дека нема основа за жалбено наведување на тужителот дека на тој пат немало знак „дивеч на патот“ затоа што со тужба не биле опфатени јавните патишта односно правното лице кое го одржува предметниот пат Л.-К. Спротивно на ставот на второстепениот суд сметаме дека непостоењето на овој сообраќајен

⁹ Закон о парничном поступку Републике Српске члан 123. став 1 („Службени гласник РС“ број 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 105/08 Одлука Уставног суда 45/09, 49/09 и 61/13)

знак може да биде важно за оцена на однесувањето на тужителот на патот и всушност го зацврстува судот во ставот дека настанот се случил како што тужителот го опишал. Преку анализата на овие пресуди може да се забележат тешкотии и нејаснотии односно недоволна нормираност на специфичниот случај кога мечката како посебен законски издвоен дивеч ќе предизвика штета при судир со возило. Поради тоа би требало тоа да се направи со новите измени на Законот за лов како што неодамна тоа го направила Романија.

Нови решенија предвидени во Законот за лов и заштита на ловниот фонд во Романија

Законот за лов и заштита на ловниот фонд во Романија донесен е 2006 година, меѓутоа е менуван и дополнуван во повеќе наврати и тоа во 2008 година, а најновите измени се од јануари 2020 година кои се однесуваат на процена на штета и надомест која ќе ја предизвикаат мечката, волкот и рисот. Така во член 13 од Законот за лов и заштита на ловниот фонд додадени се нови точки кои зборуваат за надомест на штета предизвикана во текот на сообраќајни незгоди во кои се вклучени мечка, волк и рис. Доколку не се поставени знаци за предупредување „внимание животни“ одговорноста ја сноси оној кој што управува со патиштата, а во случај да постои таков знак тогаш оној кој што управува со возилото. Констатирањето дека штетата настанала, проценката на штетата и востановување на граѓанската одговорност го врши комисијата за утврдување на штети во рок од 72 часа, од предавањето на писменото барање на оштетеното лице на административната територијална институција на чија територија настанала штетата или страдањето. Плаќањето оштета се врши во рок од 30 дена од кога одлуката за плаќање ја соопштува раководителот на стручните територијални структури на централната јавна власт која одговара за лов или централната јавна власт за заштита на средината, во зависност од доменот на надлежност. Самата одлука за плаќањето се соопштува во рок од 10 работни дена од денот на констатирање штета или страдање. Во новите измени на споменатиот закон предвидено е кој е одговорен во случаите на ранување или смрт на физичкото лице кое настапило од страна на мечката, волкот или рисот. Централната јавна власт е одговорна да ја надомести штетата која одговара за ловот и централната јавна власт за заштита на животната средина која ќе ги покрие трошоците на болничкото лечење, трошоците за погреб, неостварената нето заработка во период додека жртвата била привремено спречена да работи, од моментот кога се случила несреќата и нематеријалната штета (душевната болка). Дури одредено е таа душевна болка во соодност со бројот на деновите во кој оштетениот бил неспособен за работа во однос на платата која личноста ја има. Во случај жртвата да нема плата се доделува сума на пари која е сразмерна со онаа сума на пари која претставува минимална заработувачка која ја прима некоја личност која работи. Во случај на смрт се врши компензација

на семејството на жртвата која изнесува толку колку што усмртеното лице би имало минимална плата до денот на пензионирање. Можат да се постават и некои забелешки на ова законодавно решение во Романија, меѓутоа е важно да се напомене дека е подобро решението судијата во евентуален спор да може да се повика на законската одредба. Поради тоа би требало и во Законот за лов и на Република Српска да се одредат односно издвојат посебни случаи кога со закон заштителниот дивеч пред се мечката ќе биде причинител за настанувањето на штетата што произлегува од судирот со моторното возило. Не е прифатливо исклучиво одговорен за настаната штета да биде оној кој управува со возилото, ако до штетата дошло доколку постои знак „дивеч на патот“, затоа што може да се случи дека животното ќе налета од страната на автомобилот од шумата, а при тоа возачот да се движел многу полека и внимателно. Не може да му се препише дури ни поделена одговорност за поделена штета, затоа што со таквото широко толкување би дошло до заклучок дека кај знаците „дивеч на патот“ возилата воопшто не би требало да се движат по тој пат, што е неприфатливо.

Неоспорно е дека треба да се заштитат животните, меѓутоа не на штета на луѓето Самиот основен закон за ловот и заштитата на ловниот фонд и врз негова основа донесените уредби на надлежниот министер за обврските на сопственикот на земјоделското земјиште и домашните животни околку превенцијата за надоместувањето на штета која би ја направиле со закон заштитените диви животни како и постапката за пријавување на штета се на товар за самите оштетени и изречно пишува дека Министерството на средината за земјоделство и шумарство одговара за штетата која ја направиле специјалните видови со закон заштитени мечка, волк и рис. Штетата мора да се пријави во рок од 24 часа. Оштетените дури немаат право за надомест на штета за уништените кошници кога ги уништува мечка туку само за уништените пчели.¹⁰

Надомест на штета која ја причинила мечката на земјоделските култури

Кога е во прашање надоместувањето на штета за земјоделските култури во судската пракса не се воочуваат такви двоумења и тешкотии во докажувањето како што е случај со предизвикување на штета во судир меѓу мечка и автомобил, иако пропишаните мерки кои го товарат сопственикот, односно корисникот на земјиштето за спречување на штета од дивечот не се воопшто лесен товар за сопственикот, особено ако штетата настанала од посебно заштитен дивеч

¹⁰ 1. Procedura de întocmire a dosarelor privind pagubele produse de animalele sălbatice culturilor agricole și animalelor domestice(în temeiul prevederilor H.G. nr. 1679/2008 și Legii nr. 407/2006) 2. Actele care trebuie să conțină dosarul privind pagubele produse de animalele sălbatice culturilor agricole și animalelor domestice(în temeiul prevederilor H.G. nr. 1679/2008 și Legii nr. 407/2006) <https://judetulharghita.ro/upload/public/vadkarok/dokumentumok/InformatiiIntocmireaDosarelorDePagube2019augusztus.pdf> 22. 06. 2020.

како што е мечката. Особено се јавуваат тешкотии во обврската оштетениот да ги сочува сите траги кои укажуваат на настаната штета и сторителот. Ке ја анализираме пресудата на Основниот суд во Бања Лука со број 71 0 П 043020 13 П 2 од ден 07. 05. 2013 година која е потвредена со пресуда на окружниот суд во Бања Лука со број 71 0 П 043020 13 Гж од ден 17. 02. 2014 година. Предмет на оваа парница било надоместувањето на штета која мечката ја предизвикала на садниците со сливи во овоштарникот кој е во сопственост на тужителот. Пред тоа на лице место излегла комисија која е формирана во согласност со Законот за лов и извршила проценка на штетата во износ од 1330, 50 КМ, меѓутоа тужителот таа спогодба не ја прифатил сметајќи дека е прениско пресудена штетата. Со оглед на фактот дека се работи за поделена обврска за надомест на штета и тоа на Република Српска во износ од 45% затоа што штетата ја предизвикала мечка судот пресудил дека Република Српска ќе го надомести тој процент што изнесува 1630 КМ, општината К. износот од 910 КМ што претсавува 25% во пресудениот износ и ЈП за шуми на Република Српска 30% што изнесува 1092 КМ. Врз основа на спроведените докази судот утврдил дека на тужителот како сопственик на овоштарникот му е причинета штета на 40 овошки со сливи од страна на мечката и дека веднаш другиот ден по пријавувањето на штетата на лице место излегла комисија за востановување и проценка на штета настаната од заштитен дивеч – мечка, општина К. одделение за стопанство и урбанизам. Комисијата во записникот констатирала дека овоштаникот се наоѓа на 200 м од куката на тужителот и дека од вкупниот насад од 40 стебла, 15 се потполно уништени, а дека останатите 25 стебла претрпеле оштетување на поединечните гранки и дека со режење можат да се доведат во ред. После тоа што тужителот одбил да ја потпише спогодбата дошло до парнична постапка која, како што е видливо од второстепената одлука, бил долготраен. Тужените не ја оспорувале одговорноста за настанатиот штетен настан на тужителот, меѓутоа ја оспориле висината која судот ја утврдил преку сослушувањето на вештаците на земјоделската струка. Може да се констатира дека е општо познат факт дека мечките се наоѓаат во улога на штетници кога е во прашање насад или останати земјоделски култури и челарници, па поаѓајќи од тој факт помалку се наоѓаат судски спорови по повод тој вид на штета затоа што во таквите спорови се расправа само за висината, ако претходно со спогодбата не се реши и висината на штетата.

Сосема се ретки штетите кои потекнуваат од сообраќајните незгоди кои ги предизвикала мечка. Во анализираната второстепена одлика се гледа дека во образложението второстепениот суд констатирал дека првостепениот суд во целост го усвоил тужбеното барање на тужителот и ги обврзал тужените солидарно да ја надоместат штетата. Не е допуштено тужените солидарно да одговараат за штетата затоа што според Законот за лов поделената одговорност е изразена во проценти за надоместување на штетата која ја направила мечка.

Заклучок

Во воведниот дел на овој труд сме укажале на проблемите кои можат да се воочаат во правниот субјективитет на животните кога се во прашање одговорноста за штета која ќе ја предизвикаат. Меѓународната декларација за заштита на правата на животните дури толку го проширува правниот субјективитет на животните што го сврстува во апсолутно ист ранг како и правата на човекот дефинирајќи го човекот како посебен животински вид. Несомнено е дека некои животински видови во нашето опкружување станале ретки и било потребно да бидат заштитени со закон. Во овој труд сме го анализирале надоместувањето за штета која ја предизвикува мечката кое е и во Законот за лов на Република Српска, посебно издвоено кога е во прашање надоместот за штета која таа ја прави, а исто така и исклучувањето на одговорноста за штета која мечката ќе ја направи. Затоа е со законот утврдена поделба за надомест на штета и тоа за Република Српска во износ од 45%, за општината во висина од 25% и за корисникот на ловиштето во износ од 30%. Законски е изречно пропишано дека нема одговорност за штета која мечката ја предизвикува на стоката без овчар и на подрачје на кое е пасењето забрането. Штетата која ја причинува мечката не може да се случи само на земјоделските култури, овоштарниците и пчеларниците туку и на домашните и дивите животни. Малку е обработуван овој проблем за надомест на штета во автомобилските незгоди кои ги предизвикува мечката. Од анализата на пресудата на Основниот суд во Бања Лука може да се изведе заклучок дека е потребно да се изведат и ценат сите докази кои тужителот ги изнесува и кои е во можност да ги изнесе пред судот, а да се бара од тужениот да докаже дека тужителот постапил во дадената ситуација спротивно на прописите. Одредбите на Законот за лов на Република Српска, како што сега гласат за спречување и надоместување на штета која ја прави мечката не можат да се применуваат во случај на надлежност на комисијата формирана по надлежниот општински орган, т.е. одделението за стопанство и општествено делување на општината која носи назив комисија за утврдување на причините за штета и проценка на вредноста, на случаите на сообраќајните незгоди кои ги предизвикува мечка. Анализирајќи го и новото законско решение и измената на законот во Романија, предлагаме во Законот за лов да се внесе и одредба за надомест за штета која ја прави мечката во сообраќајните незгоди, како на автомобилот така и за ранување и во случај на предизвикување смрт на блиските членови на неговата фамилија. Мечката станала дури и премногу привилигиран предизвикувач на штета. Од приложените извештаи на романските средства за јавно информирање може да се види дека мечките станале опасност за луѓето, не само за оние кои живеат како земјоделци и сточари туку и за жителите на градовите во кои се спуштаат и во кои прават штета. Одредувањето дека некои видови штета не можат да се надоместат ако ги направила мечка претставува ставање во дискриминаторска положба на тие оштетени во однос на оние кои

претрпеле штета од други предизвикувачи, на пр. од штета која ја направило некое друго домашно животно. Одредбите на Законот за лов на Република Српска за тоа како треба да се однесуваме за да се спречи штета од мечка не е возможно да се применат поради тоа што мечката е силно животно која е во состојба да ги премости сите препреки. Како што сме навеле во овој труд може да се случи, а што е најчест случај, сопствениците на земјиштето да се сиромашни и да не можат да обезбедат електронско следење за чување на стадата овци или повеќе овчари кои би присуствувале во чувањето на стадата овци така што фактички не може да се обезбеди во секој момент покрај добитокот да има овчар, а според одредбата на член 58 став 5 од Законот за лов нема одговорност за штета која ја прави мечката на добитокот без овчар. Се доведува во прашање и уставното начело за рамноправноста на сите пред законот, како и одредбата за европската конвенција за човекови права, за основните права на човекот. Имаме мислење дека загрозените животински видови не може така да се штитат за да тоа биде основа за дискриминација на луѓето во однос на тој вид. Колкава штета прави мечката на другиот дивеч и колку е во состојба ловечкото друштво кое стопанисува да се избори со таквата штета не може адекватно да се утврди, но и тоа е прашање на кое треба да се обрне внимание во уредувањето *de lege ferenda*. Да се доведува заштитата на еден животински вид кој може да им нанесе на луѓето голема штета, која честопати не може да се надомести, затоа што во прашање е животот на човекот, во таква положба што тој животински вид е над луѓето, е штета за целокупното општество и секој правен поредок. Ако правниот субјективитет на животните се доведе до исто ниво како и човечкиот тогаш би требало, како што некогаш било во старото римско право за штетата да му се суди на животното ако тоа е субјект во правото. Од друга страна не може да се обезбеди животното, во конкретниов случај мечката, да даде адекватни одговори на тужбата за надомест на штетата која ја направила. Мечката пред судот може да биде изведена само во некој роман, но во вистинскиот живот многу тешко. Токму дека таква несразмерност во поглед на изедначувањето на правниот субјективитет на животните со правниот субјективитет на човекот да не се случува треба да се најде мерка во која ќе се заштити животното особено мечката. Како што сме навеле ограничувањата во надоместувањето на штетата која овој животински вид ги предизвикува не можат да се пропишат во законот. Одговорноста за штетата треба да биде исклучиво на државата и единицата за локална самоуправа, а корисниците на ловиштето да не одговараат, затоа што кога постои постојана забрана на ловот на мечки, тие воопшто не можат да се користат со тоа што во нивното ловиште престојува мечка. Во законот треба да се регулира дали е задолжителна управната постапка преку комисијата за проценка на штета која ја прави мечката, само кога се во прашање штети на земјоделските култури, насади и пчеларници, потоа на домашните животни, или е потребен и во случај на сите видови штета, со посебен осврт на судирот

со возилата или не. Во случај да е задолжителна претходната управна постапка и за останатите видови штета тогаш би требало составот на комисијата да биде формиран од друг вид на стручни лица. Тука би бил потребен сообраќаен вештак, медицински вештак, актуар и многу често и градежен вештак. Со оглед на непредвидливоста на штетните последици кои можат да настапат по здравјето на луѓето, штетата во многу случаи не може веднаш да се утврди. Тоа би значело дека правобранителството требало да понуди спогодба на оштетениот, а ако оштетениот не ја прифати тогаш во редовна судска постапка оштетениот да оствари надомест или сатисфакција за сите видови штета кои ги предизвикала мечката, без никакво ограничување. На тужените секако им останува приговорот за поделените одговорности и доколку тие ја докажат неговата основаност тогаш судот би можел сразмерно да ја намали висината на штетата. На тој начин оштетениот и оној кој одговара за штетата која ќе ја направи мечката би биле во рамноправна позиција. На тој начин процентуално изразено би се зголемила можноста на оштетените да ја надоместат штетата настаната со дејствувањето на мечка, во однос на сегашните законски решенија и би се олеснила постапката пред судот, како во поглед на тежината на докажувања, така и во примената на материјалното право.

Литература

1. Actele care trebuie să conțină dosarul privind pagubele produse de animalele sălbatice culturilor agricole și animalelor domestice(în temeiul prevederilor H.G. nr. 1679/2008 și Legii nr. 407/2006) <https://judetulharghita.ro/upload/public/vadkarok/dokumentumok/InformatiiIntocmireaDosarelorDePagube2019augusztus.pdf> 22. 06. 2020.;
2. http://www.nasljedje.org/sr_RS/prirodno-nasljedje/biodiverzitet/202;
3. <http://www.radiomures.ro/stiri/400-de-sesizari-pentru-pagube-produse-anul-acesta-in-mures-de-animale-salbatice.html>;
4. Procedura de întocmire a dosarelor privind pagubele produse de animalele sălbatice culturilor agricole și animalelor domestice(în temeiul prevederilor H.G. nr. 1679/2008 și Legii nr. 407/2006);
5. Undă verde pentru vânătoarea de urși. Oficialii de la Mediu vor să introducă o cotă de intervenție de 175 de exemplare 05 Iulie 2017, 09:46 (actualizat 05 Iulie 2017, 22:01) http://stiri.tvr.ro/unda-verde-pentru-vanatoarea-de-ur-i--oficialii-de-la-medi-u-vor-sa-introduca-o-cota-de-interven--ie-de-175-de-exemplare_819542.html#view 22.06.2020.;
6. Закон за 407 од 09 ноември 2006, измени јануари 2020. <https://lege5.ro/Gratuit/geydamjsgq/art-38-exercitarea-vanatorii-lege-407-2006?dp=gmydeobsGayto> 22.06.2020.;
7. Закон о заштити природе Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ 20/14);

8. Закон о парничном поступку Републике Српске члан 123. став 1 („Службени гласник РС“ број 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 105/08 Одлука Уставног суда 45/09, 49/09 и 61/13);
9. Пресуда Основног суда у Бања Луци број: 71 0 Мал 149179 12 Мал од 25. 10. 2017.;
10. Универзална декларација за правата на животните на меѓународниот сојуз за права на животните од 15 октомври 1978 година, <https://constitutii.files.wordpress.com/2016/06/file-id-607.pdf>;
11. Уредба за Црвена листа на заштитените видови флора и фауна на Република Српска („Службени гласник РС“ бр. 124/12).